

Når unge kører alkoholpåvirkede i bil, spiller den danske alkoholkultur og forholdet til vennerne en væsentlig rolle

Foto: Elia Pellegrini, Unsplash

For at nedbringe antallet af unge, der kører spirituskørsel i bil, er det vigtigt at forstå, hvordan unge tænker og agerer i sociale sammenhænge, hvor alkohol og bilkørsel er involveret. Mange faktorer spiller ind, og et ensidigt fokus på de mest ekstreme tilfælde, fx vanvidsbilisme, gavner ikke en overordnet forebyggende indsats.

Maria Dich Herold er psykolog og lektor ved Center for Rusmiddelforskning

Else-Marie Elmholdt er ph.d. i neurovidenskab og akademisk medarbejder ved Center for Rusmiddelforskning

Bjørn Olsson er kandidat i statskundskab samt Master of Science fra Oxford University og er dokumentationskonsulent i Rådet for Sikker Trafik

Statistikkerne over ulykker i trafikken peger på, at de 17-24-årige bilister er overrepræsenterede i de alvorlige trafikulykker. Vi ved, at dette blandt andet skyldes faktorer såsom høj hastighed, uopmærksomhed (fx grundet brug af mobiltelefon), manglende brug af sikkerhedssele, manglende erfaring og brug af rusmidler, hvor alkohol spiller en væsentlig rolle (1). Center for Rusmiddelforskning har i samarbejde med Rådet for Sikker Trafik interviewet 30 unge mellem 17 og 24 år, som har udvist eller oplevet disse former for risikoadfærd, herunder bilkørsel i påvirket tilstand. Formålet med interviewene var at undersøge, hvilke årsager der kan være til, at unge udviser risikoadfærd i bil, og hvordan de unge selv forholder sig til dette.

Unge bilkørsel i alkoholpåvirket tilstand sker ikke i et vakuum

Fra den internationale forskningslitteratur ved vi, at kørsel i alkoholpåvirket tilstand blandt andet kan kobles til særlige holdninger og personlighedstræk, fx øget tilbøjelighed til at 'søge spænding' og handle impulsivt (2). Samtidig peger forskningslitteraturen dog i stigende grad på vigtigheden af at forstå de forskellige *sammenhænge*, som kørsel i alkoholpåvirket tilstand udspiller sig i. Kørsel i alkoholpåvirket tilstand sker med andre ord ikke i et vakuum. Det sker i nogle særlige situationer, i nogle geografiske områder mere end i andre, og det sker ofte under nogle særlige sociale omstændigheder (3). Blandt andet ved vi, at geografiske forhold som store afstande og mangel på offentlig transport gør det mere fristende at tage bilen hjem. Vi ved også, at det ikke kun er byture og fester, men også 'almindelige hverdagsaktiviteter', som løber forud for, at man kører bil, selvom man har drukket (3; 4). Det kan fx være, at de unge 'hænger ud' sammen, ordner biler eller hygger sig efter skole eller arbejde. At de drikker øl til – og kører hjem eller videre

(5; 6). Hvis vi ønsker at forstå, hvad det handler om, når unge kører bil i påvirket tilstand, er det derfor vigtigt at forstå de kontekster og situationer, som denne adfærd finder sted i.

I den forbindelse er det vigtigt at være opmærksom på, at danske unge fortsat – om end i mindre omfang end tidligere – drikker rigtig meget alkohol (7). Og endvidere, at de sjældent drikker alene, men hovedsageligt sammen med vennerne. Alkoholbrug er med andre ord 'et socialt fænomen', og det er spirituskørsel blandt unge i mange tilfælde også (3). Selvom vennerne ikke nødvendigvis er med i bilen, så har de unge ofte været sammen med vennerne i tiden op til køreturen. Når vi kigger nærmere på, hvilke situationer de unge i vores undersøgelse fremhæver, når de taler om kørsel i alkoholpåvirket tilstand, så er det netop sociale situationer sammen med vennerne, der træder frem. Ofte forklares køreturen med 'en pludselig indskydelse' som fx her:

"Vi sad to veninder og drak og spillede spil, og så bestemte vi os for, at vi ville på McDonald's inde i Esbjerg. Jeg var den eneste, der havde kørekort, så jeg siger: "Jamen, vi tager bare bilen ..."

En del fremhæver også, at selvom det i selve situationen "bare gav mening i mit hoved at køre bil", så "ved man jo godt, at det er forkert". De fleste af de unge, vi interviewede, udtrykte med andre ord, at de synes, det er forkert at køre efter at have drukket, men også, at det i nogle situationer alligevel kan være svært at lade være, fx hvis der skal hentes 'forsyninger' til festen i form af mad, cigaretter eller mere alkohol. Det kan også være, at man har lovet at køre hjem fra festen eller byen, men alligevel kom til at drikke i løbet af aftenen. Eller at man 'bare gerne vil hjem' ligesom Ida:

"... så står bilen der, og man tænker: 'Nå ja, nu er der lige gået de der timer ... man har været mega stiv, men man er jo ikke fuld nu, så kan man da godt lige tage bilen hjem. Og hvis man lige har drukket noget vand og spist noget mad, så har det vel ikke den største påvirkning mere?"

Disse eksempler peger på, at begivenheder, hvori der indgår alkohol – og ikke mindst transporten til og fra – skal være nøje gennemtænkte og planlagte, hvis de unge skal undgå situationer, hvor det bliver fristende at køre i alkoholpåvirket tilstand.

(Promille)grænser bliver til gråzoner for de unge

De unge, vi har interviewet, lægger altså vægt på, at kørsel i alkoholpåvirket tilstand ofte sker i nogle særlige situationer. Af interviewene fremgår det også, at selvom de unge, for de flestes vedkommende, finder det forkert at køre bil i alkoholpåvirket tilstand, så kan det være vanskeligt at vurdere, hvornår man selv – og andre – har drukket for meget til at kunne køre uden at overskride promillegrænsen på 0,5. De unge beretter om forskellige måder at vurdere, om man har drukket for meget, herunder ikke overraskende, at man holder styr på antal indtagne genstande. Dette kan dog være vanskeligt, særligt hvis begivenheden forløber over mange timer. Hvor meget betyder to genstande så? Eller fem, hvis der er gået noget tid? Som vi så før, så prøver Ida f.eks. at vurdere omfanget af sin beruselse ved ud over tid at medtænke faktorer som mad og væskeindtag. De fleste giver udtryk for, at 'grænsen skal kunne mærkes', hvilket indebærer, at man skal have en fysisk, motorisk eller mental fornemmelse af at være påvirket. At man ikke kan mærke sin krop på samme måde, som man plejer. At man ikke kan holde balancen. At man føler sig uklar eller langsom i sine bevægelser, som Lisa forklarer, da hun bliver spurgt om, hvor hun selv synes, at grænsen går for, hvornår man har drukket for meget til køre:

"Altså jeg synes ... når den kan mærkes, når du begynder at mærke, at nu er den der, så synes jeg, at der er grænsen."

Det betyder også, at et relativt abstrakt begreb som 'promillegrænser' for nogle unge ikke vækker genklang, 'når musikken spiller.' At promillegrænsen med andre ord bliver svær at forholde sig konkret til. Men det er måske ikke så overraskende. Hvis vi fx drager paralleller til et andet alkoholrelateret grænsebegræb, så repræsenterer Sundhedsstyrelsens begreb om *binge drinking* (dvs. at 'overdrikke') også en slags grænse, som mange unge kan have svært ved at navigere efter, når de drikker. Når man *binge-drikker*, så drikker man mere end fem genstande ved samme lejlighed. Forskningen viser, at dette er usundt på en række forskellige parametre, og derfor anbefaler Sundhedsstyrelsen, at man stopper før fem genstande (7). Denne grænse vækker bare ikke rigtig genklang hos de unge, som i overvejende grad (stadig) drikker alkohol med henblik på at blive beruset. Det matcher altså ikke deres

måde at drikke på eller deres forståelse af, hvad alkoholbrug og beruselse er for noget. En tidligere undersøgelse foretaget på Center for Rusmid-delforskning peger netop på, at *binge drinking* for mange danske unge handler mere om, hvordan de oplever, at alkoholen påvirker dem, end hvor meget de faktisk drikker (8). Samlet set vidner dette om, at det formentligt ikke er tilstrækkeligt blot at fokusere på de nuværende promillegrænser, hvis vi gerne vil forebygge, at unge kører bil i alkoholpåvirket tilstand.

For en del af de unge i vores undersøgelse af unges risikoadfærd i trafikken bliver det da også ofte en gråzone-sag at vurdere, hvornår og hvorvidt de har drukket for meget til at kunne køre. Som nævnt ovenfor, så er de fleste enige om, at man ikke bør køre, når man er fuld. Men hvornår er man så egentlig det, når man befinder sig i en alkoholkultur, der stadig, primært, handler om at blive beruset? (9). Her henviser mange af de unge til en subjektiv oplevelse af, hvorvidt de føler sig 'trygge' ved at skulle køre, eller om de oplever at være 'klar' til at køre og 'i kontrol'. Det handler altså ikke bare om antal genstande eller promillen i blodet. Nogle af de unge giver da også udtryk for, at det kan være okay at køre i forbindelse med at have drukket alkohol, 'hvis man kan styre det'. Samtidig fortæller de, at de – i ædru tilstand – godt ved, at den kontrol og tryghed, som de oplever på selve aftenen, ikke nødvendigvis er reel. Dette afspejler formentlig, hvor vanskeligt det kan være at vurdere omfanget af både sin egen og andres beruselse (10;4).

Er unges risikoadfærd i trafikken vanvidskørsel?

I foråret og sommeren 2021 har der været et enormt fokus på 'vanvidskørsel' og 'vanvidsbilister' i det danske medielandskab. Ud over en række konkrete sager, som er kommet i medierne søgelys, så udspringer dette fokus formentlig af regeringens ambition om, at 'Vanvidskørsel skal stoppes' (11). Her beskrives vanvidsbilister blandt andet som en gruppe "*hensynsløse personer*", der "*føler sig hævet over loven*", som "*med fuldt overlæg bringer andres liv i fare*", og som vurderes at have tilknytning til bandemiljøet (11). Som forlængelse heraf blev der i marts i år indført en ny lov om vanvidskørsel. Den indebærer, at straffen for hensynsløs kørsel skærpes, og at biler kan konfiskeres. Vi ønsker ikke at stille spørgsmålstejn ved hverken relevansen af disse tiltag, eller hvorvidt hensynsløs kørsel er et

“Samlet set vidner dette om, at det formentligt ikke er tilstrækkeligt blot at fokusere på de nuværende promillegrænser, hvis vi gerne vil forebygge, at unge kører bil i alkoholpåvirket tilstand.”

fænomen, der findes og bør inddæmnes. Det findes. Men hvis det overordnede formål er at nedbringe antallet af unge, der kommer alvorligt til skade, skader andre eller mister livet i trafikken – så er det særligt væsentligt (fortsat) at fokusere på den risikoadfærd i trafikken, som forekommer blandt et langt *bredere* udsnit af danske unge. Unge, der hverken kan betegnes som sensationssøgende, føler sig hævet over loven eller med fuldt overlæg bringer andres liv i fare. **Her peger vores undersøgelse på, at unges kørsel i alkoholpåvirket tilstand blandt andet skal ses som et udtryk for, at det kan være vanskeligt at navigere efter abstrakte grænser omkring promiller og genstandsantal, når man er ung i en dansk beruselseskultur.** Derudover kan kørsel i alkoholpåvirket tilstand i nogle tilfælde ses som et udtryk for loyalitet over for vennerne – at man fx kører hjem, når man har lovet det, selvom man kom til at drikke mere, end planen var. Hvis vi ønsker at forebygge ulykker i trafikken blandt unge generelt – og ikke alene fokusere på en snævert defineret gruppe, der anskues som særligt 'svære at nå' – så bør vi bestræbe os på at skabe mere viden om de situationer og sammenhænge, som spirituskørsel opstår i, samt hvordan de unge selv tænker om og agerer i de dilemmaer, der opstår i deres hverdagsliv med alkohol og kørsel. En sådan viden vil gøre os skarpere på, hvordan man bedst kommer i dialog med de unge på en måde, der resonerer med deres egne erfaringer, perspektiver og hverdagsliv. Og dermed, hvordan vi bedst muligt forebygger, at unge kører bil, når de har drukket alkohol.

Referencer:

- (1) Vejdirektoratet. Dataudtræk fra vejdirektoratets ulykkesstatistik over trafikulykker (vejman), herunder den udvidede dødsulykkesstatistik.
- (2) Curran, M. F., Fuentès, J. N., Alfonso, V. C., & Hennessy, J. J. (2010). The association of sensation seeking and impulsivity to driving while under the influence of alcohol. *Journal of Addictions & Offender Counseling, 30*(2), 84-98.
- (3) Pilkington, P., Bird, E., Gray, S., Towner, E., Weld, S., & McKibben, M. A. (2014). Understanding the social context of fatal road traffic collisions among young people: a qualitative analysis of narrative text in coroners' records. *BMC public health, 14*(1), 1-8.
- (4) Wundersitz, L., & Raftery, S. (2017). Understanding the context of alcohol impaired driving for fatal crash-involved drivers: a descriptive case analysis. *Traffic injury prevention, 18*(8), 781-787.
- (5) Herold, M. D., & Hunt, G. (2018). Alkoholbrug, tilhør og køn blandt unge voksne i danske landområder. *Tidsskrift for forskning i sygdom og samfund, 15*(28), 113-132.
- (6) Herold, M. D., Hunt, G. P., & Antin, T. M. (2020). 'Congenial drinking' and accomplishments of place-belongingness among young people in rural Denmark. *Journal of Youth Studies, 23*(5), 578-595.
- (7) Sundhedsstyrelsen (2018). *Danskernes sundhed. Den nationale sundhedsprofil 2017*. København: Sundhedsstyrelsen.
- (8) Her henvises til projektet 'Unge, køn og alkoholberuselse'. Se nærmere på: <https://psy.au.dk/forskning/forskningscentre-og-klinikker/center-for-rusmiddelforskning/temasider/unge-koen-og-alkoholberuselse/>
- (9) Frank, V. A., Herold, M. D., Schrøder, S., Bjønness, J., & Hunt, G. (2020). Legitimizing and negotiating abstinence: Young adults' narratives about practicing situational and long term abstinence in Denmark. *International Journal of Drug Policy, 81*, 102655.
- (10) Rubenzer, S. (2011). Judging intoxication. *Behavioral sciences & the law, 29*(1), 116-137.
- (11) Regeringen (2020). Vanvidskørsel skal stoppes. Downloadet 5/7 2021 på <https://www.regeringen.dk/media/9086/vanvidskoersel-udspil.pdf>

Du kan læse mere om undersøgelsen "Unge risikoadfærd i trafikken" på Center for Rusmiddelforsknings hjemmeside: <https://psy.au.dk/forskning/forskningscentre-og-klinikker/center-for-rusmiddelforskning/forskning/forskningsprojekter/unges-risikoadfaerd-i-trafikken/>

Center for Rusmiddelforskning er netop nu i gang med en ny undersøgelse, der undersøger unges bilkørsel i stof- og alkoholpåvirket tilstand yderligere.

Læs mere på Center for Rusmiddelforsknings hjemmeside: <https://psy.au.dk/forskning/forskningscentre-og-klinikker/center-for-rusmiddelforskning/forskning/forskningsprojekter/bilkoersel-i-paavirket-tilstand-blandt-unge/>